

سنگ فرهنگ سازی پیش پای سنگ نگاره ها

پیگیری های شهرآرا مسئولان و علاقه مندان به میراث فرهنگی را گرد هم آورد

خلال این نشست مطرح شد، دوراهی شناساندن یا نشناساندن سنگ نگاره ها، به عنوان یک چاذیه گردشگری به مردم بود. گروهی معتقد بودند معرفی کردن محل سنگ نگاره ها به مردم، موجب حفاظت همگانی و درامان ماندن آن ها خواهد شد، اما برخی دیگر تنها راه در امان ماندن سنگ نگاره ها از آسیب های مردمی را گمنامی آن می دانستند. البته که در صحبت هر دو گروه اما و اگرهایی نهفته است که شرح آن را می توانید در گزارش زیر بخوانید.

وضعیت بود که جمعی از اساتید و کارشناسان باستان شناسی، علاقه مندان گردشگری، راهنمایان تور، سمن های محیط زیستی، طبیعت گردان، زمین شناسان و به طور کل دغدغه مندان حوزه میراث فرهنگی را گرد هم آورد. آن ها ابتدا به صورت مجازی پویشی (کمپین سنگ نگاره) تشکیل دادند و به بررسی راه های محافظت از این سنگ نگاره ها پرداختند. قدم دوم برگزاری نشست حضوری و انتخاب یک راه حل بود که چندی پیش در سالن اجتماعات بازار کتاب گلستان برگزار شد. یکی از مهم ترین بحث هایی که در

عظیم زاده، سیدی - سیزدهم شهریور ماه بود که در همین صفحه، مطلبی در باره سنگ نگاره های طر قبه و شاندیز نوشتم و از اهمیت این میراث ارزشمند و مرگ تدریجی آن ها در غفلت مردم و مسئولان گفتم. البته که سنگ نگاره ها محدود به طر قبه و شاندیز نمی شوند. در ۲۱ استان ایران و ۲۳ کشور جهان سنگ نگاره وجود دارد. در برخی از نقاط وضعیت نگهداری آن ها تثبیت شده و حتی به بهره برداری در حوزه گردشگری نیز رسیده است اما در برخی دیگر، همچون طر قبه و شاندیز وضعیت بحرانی است. تشریح همین

● سنگ نگاره می تواند یک جاذبه گردشگری بی نظیر باشد

رجبعلی لباف خانیکی، باستان شناس از جمله موافقان معرفی سنگ نگاره ها همراه با ارزش و اهمیت آن و به صورت اصولی به مردم است، او قدم های لازم برای رسیدن به این مهم را چنین برمی شمارد: «شناسایی اولین قدمی است که باید صورت بگیرد. به این معنا که یک آمار درستی مبنی بر تعداد سنگ نگاره ها و مکان آن ها وجود داشته باشد. گام دوم طبقه بندی است. طبیعتا هر کدام از این سنگ نگاره ها به لحاظ موضوعی به یک مسئله خاص اشاره می کنند. زیست شناسی، هواشناسی، دین شناسی، مهاجرت، ایدئولوژی، کوچ، محیط زیست و ... بهتر است سنگ نگاره ها را از این لحاظ طبقه بندی کرد. بعد از آن، باید به شیوه درست عرضه شوند. به عنوان مثال حمل سنگ نگاره ها و برش زدن آن ها حتی برای قرار دادنشان در موزه های درون شهر بی خردی محض است. این ها در جای خود معنا دارند. بنابراین باید یک مسیر منطقی و معقول برای بازدیدکنندگان و گردشگران تعیین شود، که جاده کشی و عبور ماشین از این مسیر معقول نیست، باید از راه های مال رو استفاده و مسیر سنگ نگاره ها را با تالوفا مشخص کرد. اما فراموش نکنیم که قبل از هر چیز وجود یک اتاق معرفی لازم است. به این معنا که

حکاکی شده را مهم ترین خطر تهدیدکننده سنگ نگاره ها می داند و می گوید: «ارزش ساختمانی این سنگ ها موجب می شود کامیون آن ها را غارت کنند.»

● اگر مردم آگاه شوند، خودشان حافظ سنگ نگاره ها خواهند بود

لباف در جواب این دغدغه رفیعا، مثالی از قبوستان در جمهوری آذربایجان، که ثبت جهانی شده می زند و می گوید: «ما مردم وقتی یک چیزی را نشناسیم، مطمئنا با آن برخورد منطقی نخواهیم داشت، اما اگر اطلاع رسانی کنیم و ارزش آن ها را برای مردم بگوییم، خود مردم حافظ سنگ نگاره ها خواهند بود. حتی همان سنگ فروشان اگر بدانند که با کارشان چه آسیبی به تاریخ و هویتمان می زند شاید بخش اعظم آنان دیگر چنین کاری را تکرار نکنند. این را مطمئن باشید، من به عنوان کسی که ۴۰ سال با میراث فرهنگی سرو کار دارم می گویم. نمونه جهانی هم داریم به نام قبوستان، در ۶۰ کیلومتری باکو، که در فهرست جهانی ثبت شده است. آنان آن قدر روی این قضیه کار کردند که سنگ آنجا برای مردم مقدس شده است. مردم باکو با این سنگ نگاره ها پز می دهند. موزه هم آنجا ساخته اند، مجسمه آدمک هایی را که دارند این نقش ها را حک می کنند ساخته اند، همچنین نقش بز کوهی و شیر را در زندگی مردم آن دوران نشان داده اند. این بهترین جاذبه توریستی باکو است

که سالانه تعداد زیادی از گردشگران را جذب می کند. چرا اینجا این اتفاق نیفتد؟ البته مجموعه های بسیار زیادی در ایران داریم که در همه آن ها می شود این کار را انجام داد و متأسفانه همه آن ها هم می نالند و هیچ اتفاق خاصی در هیچ کجا رخ نداده است.»

● مقصر رسانه ها هستند که نتوانسته اند فرهنگ سازی کنند

بحث درباره این دغدگانی که آبا صبح است میراث های فرهنگی که غالب مردم با آن آشنایی ندارند، به آن ها معرفی و شناسانده شود، صحبت ها را به فرهنگ شهروندی در برخورد با آثار باستانی و غنیمت های تاریخی. محمود طغرانی، کارشناس ارشد میراث فرهنگی با احساسی آمیخته با تعجب، عصبانیت و شاید کمی افسوس در این رابطه می گوید: «بگذارد خیلی رک بگویم. تا زمانی که مردم ما به این درک نرسند که آثار ملی مثل سنگ نگاره ها چقدر از ارزش و اهمیت تاریخی برخوردار است، به اعتقاد من فراهم کردن امکان بازدید از آن ها در قالب تورهای گردشگری کار درستی نیست و البته واقعا جای سؤال دارد که چرا رسانه ها و مطبوعات ما با این سابقه طولانی، هنوز که هنوز است نتوانسته اند فرهنگ احترام گذاشتن به میراث ملی تاریخی را برای مردم جا بیندازند؟ متأسفانه حتی برخی از باسوا ها به

این آثار آسیب می رسانند. وقتی مردم آگاهی نداشته باشند ما بطور از این میراث محافظت کنیم؟ دورش حصار بکشیم؟ نگهداریم و سالی ۱۰۰ میلیون هزینه کنیم؟ منطقه وسیع است، واقعا با برخورد پلیسی نمی توان از این سنگ نگاره ها محافظت کرد، باید فرهنگ مردم ارتقا یابد.»

● تورگذاشتن بدون آگاهی، خطرناک است

او صحبت هایش را این گونه ادامه می دهد: «اگر عموم با یک دانش حداقلی به چنین مکان هایی وارد شوند، تخریب صورت می گیرد. تور گذاشتن و بازدید کردن وقتی مفید است که با یک دانش تخصصی صورت بگیرد. یعنی مردم اول توجیه بشوند که قرار است با چه چیزی روبه رو شوند، بعد به تماشای آن بروند. لازم این کار هم این است که افراد متخصص و آشنا با سنگ نگاره ها، دانش خود را در اختیار مردم عادی قرار بدهند. خلاصه کلام اینکه تا وقتی زیرساخت های لازم، چه به لحاظ فرهنگی و چه به لحاظ سخت افزاری فراهم نشده است، این کار خطرناک است و عواقب دارد.» او ادامه می دهد: «این نکته را هم مد نظر داشته باشید که وظیفه اصلی میراث فرهنگی معرفی میراث به جا مانده نیست. نکته مهم برای ما شناسایی، مستندسازی و ثبت آن هاست، سپس در صورتی که به این اطمینان برسیم که شناساندن این میراث به عموم زوال

عکس ها: مصطفی آملی اشهریار

● با معدن خواری و حفاری ها چه کنیم؟

اما مهم ترین سؤال این جلسه یعنی وضعیت فعلی سنگ نگاره ها و خطرات بی شماری که آن ها را تهدید می کند در واقع بی جواب ماند. به ویژه اینکه مهدی گلکار طر قبه، مؤسس انجمن میراث کهن طر قبه مدار کسی را از زمین خواری و معدن خواری های فراوان در محدوده طر قبه و شاندیز به جمع ارائه کرد و خواستار برگزاری توری در حضور دغدغه مندان از معدن سنگ «قانع» و «کان پو» شد. او می گوید: «چرا همه فقط از کمرقبولا نسام می برند؟ حال آنکه اتفاقات بسیار ناگوارتری در سایر نقاط طر قبه و شاندیز رخ می دهد. یک دره سنگ نگاره داریم که معدنکاران به جانمش افتاده اند. نمی دانم تقصیر میراث است که جلویشان را نمی گیرد یا مقصر خودمان هستیم که قضیه را رسانه ای نکرده ایم. معدن قانع در نزدیکی شتر سنگ فعالیت می کند که کلی سنگ نگاره ثبتی در آنجا هست، ما از سال ۹۳ درباره فعالیت های تخریبی این معدن به مسئولان مختلف نامه زدیم تا سرانجام توانستیم سال ۹۶ دستور توقف فعالیتش را بگیریم، اما همه سنگ نگاره های ایران در فهرست جهانی است.»

● ۹۵ درصد زمین سنگ نگاره ها دولتی است

مالکیت زمین سنگ نگاره ها پروسه بعد از ثبت است که طغرانی با شرح وضعیت موجود چنین می گوید: «خوشبختانه مالکیت ۹۵ درصد ۵۴ کلونی سنگ نگاره ها دولتی است و میراث فرهنگی می تواند بلافاصله بعد از ثبت، سند آن را دریافت کند. اما در مواردی هم چون شتر سنگ مالکیت در اختیار بخش خصوصی است و عملا ما نمی توانیم کارچندان زیادی در آن انجام دهیم.» این کارشناس میراث فرهنگی برنامه نهایی سازمانش را چنین بیان می کند: «موضوع سنگ نگاره ها جهانی است و ۲۳ کشور با آن درگیر هستند. در خاورمیانه نیز هزاران هزار سنگ نگاره وجود دارد. در خراسان هم تراکم سنگ نگاره ها در منطقه بینالود چشمگیر است. تجربه ای که دنیا در مواجهه با این سنگ نگاره ها دارد ایجاد موزه های فضای باز یا به اصطلاح سایت

کشور

۲۳

دارای سنگ نگاره هستند

- ایران، پاکستان، قزاقستان
- ارمنستان، ترکمنستان، قرقیزستان
- ترکمنستان، افغانستان، آذربایجان
- تاجیکستان، مغولستان، ازبکستان
- هندوستان، ترکیه، یمن
- مصر، عربستان، آمریکا (کالیفرنیا، آریزونا، کلرادو)
- فرانسه، ایتالیا، استرالیا، آفریقای جنوبی

۲۱ استان

دارای سنگ نگاره هستند

- خراسان رضوی: دره بینالود(طر قبه)، شاندیز و اطراف مشهد)، کاشمر، نیشابور، خانیق کتاباد
- خراسان جنوبی: بیرجند (لاخ مزار، کال جنگال و آسو)، نهبندان
- خراسان شمالی: بجنورد، اسفراین، مانه و سملقان
- سیستان و بلوچستان: نیک شهر، دره نگاران سراوان، جودک
- مرکزی: دمسیاه، خمین (تیمهره)
- هرمزگان: بستک و دختل
- یزد: ارژان، نفت(دره گنج)
- لرستان: همیان، کوهدشت، خمه، الیگودرز، بروجرذ
- همدان: دره شهر آستانه، لوند، ملایر(ازندریان)، دره گنجهامه، مهرآباد
- کرمان: میمند، شاه فیروز
- آذربایجان شرقی: ارسباران
- آذربایجان غربی: بوکان(عقربلو)، مهاباد(هنجیران)
- کردستان: دهگلان و ساران
- تهران: دولت آباد شهریار، کوه گفترو
- قم: کهک
- خوزستان: ایذه
- اصفهان: گلپایگان، اردستان
- کرمانشاه: طاق بستان
- فارس: فیروزآباد(تناب)، لامرد(تنگ کوهی)

اعتراضی چمی از طفلان محیط زیست ومیراث فرهنگی به حق معدن واسپ به به سنگ نگاره های «کرمه ییو لا» در دوم آذر ۹۷